

bőgő is bezengett, mint egy varázslatra, abbamaradt a verekedés. Akik az előbb még egymást ütötték-cséptelték, megbékéltek, és egymás vállát megfogva énekelni kezdtek a zenére. Akkor még nem volt világos, hogy ezt a tudást keresem. A zenét, amelyik úgy zengett, hogy békét teremtett! Mire is való a zene?

1975-ben jött a szigorú rendelet a vendégfogadásról, ezért utána nem mentem sokáig, de Szék zenéje még ma is az életem része. Volt – úgy tíz évig –, hogy csak Ádám István és fiai felvételeit hallgattam, amikor úgy döntöttem, hogy hegedülni is megtanulok. A zene szavak feletti nyelv, amelynek szavait, mondatait, hangsúlyait állandó zenehallgatással meg lehet érteni. Van olyan zene, amelyik nem mond semmit, pedig beszél, de a széki Icsán-zene olyan, ami mindig újat mond.

Az öreg zenészek már mind elmentek. De a magyaros zenezellem, amit ránk hagytak, élhet, amíg a világ, mert lesznek még fiatalok, akik tudatosan úgy akarnak zenélni, hogy béke legyen.

Ifj. Csoóri Sándor

A szára elszáradt, a töve kihajtott

Gyerekkorom a nyolcvanas évekre esett, amit részben a Székelyudvarhelytől tíz kilométerre levő, leginkább pálinkájáról híres zsákfaluban, Oroszhegyen töltöttem. A dédapám még táncolt és énekelt, hogy szórakoztasson, ha sírtam. Az *Elvesztettem a kecskéket, megver anyám érte* kezdetű nótát fújta, és járt a lába, míg én a fászládáról néztem. Ekkortájt kezdte el szervezni Ceaușescu elvtárs a *Megéneklünk, Románia* című parádét a maga dicsőítésére. A tévében minden nap volt hora, táncoltak körben a románok, éltették Ceaușescut, miközben a nyomor az ablakon kacsingatott be.

Nagyapám kivonult ebből a játékból, felköltözött a hegyre, és teheneket tartott. Ott Oroszhegy és Varság között a fennsíkon, a Fancsali Nyúl-háton találkoztam én is Péter Árpáddal, a pakulárral, akinél mindig ott volt a klarinétja. Legeltette a juhokat, botját a hóna alá támasztotta és fújta. Hogy mit, arra már nem emlékszem, de jó volt hallgatni. Ő volt az utolsó pásztor, akinél még hangszert láttam. Pedig juhász, tehénpásztor van most is arrafelé, de az időtöltésnek e nemes formája már nem adatott meg nekik. A mai pásztorgyerekek (idei tapasztalat) mobiltelefonjukon hallgatják azokat a slágereket, amelyeket mindenki más a civilizáltnak nevezett világban.

A kollektivizálás lehetett az oka, hogy a hagyományos életforma az állattartást és gazdálkodást illetően is, megszakadt. Nagyanyámék a negyvenes években „a magyar világ alatt” minden vasárnap mise után a templomkertben énekelték, hogy *Budapest a nagysága maga mosogat, a szolgáló öleli a nagyságos urat, gólya, gólya, sárga lábú gólyamadár*, és táncoltak. A kommunizmus már ott sem volt hagyománybarát. Nagyapám erdész volt az ötvenes években, ha mulatni támadt kedvük, felvitették az erdészházba a zetelaki cigányokat, és húzatták velük a *Krasznahorka büszke várát*, míg bírták szusszal. Ott nem zavarta őket senki.

A szüleim generációja ebből a hagyományból már nem részesült. Ők a városban építették a szocializmust, gyárakban dolgoztak és blokkban laktak. Én pedig városi gyerekként Székelyudvarhelyen a nyolcvanas évek végén rock-estre jártam táncház helyett, Pokolgépre, Ossianra ráztam a hosszú hajam, lázadtam minden ellen, a saját kultúrámat meg jó időre elfelejtettem.

Budapesti egyetemistaként kezdtem el foglalkozni tudatosan az erdélyi népzenevel, táncsal, szégyellve, hogy milyen keveset tudok arról, amiből össze vagyok gyúrva. Jöttek a táncházak, erdélyi táncműhelyek, Sófálva, Magyarlapád, Gyimesfelsőlok, hogy ledolgozzak valamennyit óriási hátrányomból. Rájöttem, lehet még Oroszhegyen is kutatni és gyűjteni. Kézbe vettem a diktafont, és egy gyönyörű balladát gyűjtöttem fel egy idős asszonytól. A Hagymányok Háza archívumában csupán egy gyűjtés szerepel Oroszhegyről. Kallós Zoltán morcosan mesélte, hogy mikor a hetvenes években gyűjteni járt ott – haladó falu lévén –, a lakodalomban keringőt táncoltak. A fiatal felnőtt generáció lakodalomban és bálokon ma is keringőt táncol, bár egy-egy forgató is benne van a rendben, de a *Hosszú, fekete haj* is. A bálók ma leginkább élőzenés, retródiszós „körbeállunk-lötyögünk” időtöltések.

Van egy kedvenc primásom, Nagy István, a hétköznapokon cérnagyári munkás volt, hétvégeken bálók, lakodalmak és temetések állandó zenésze, akit a *Megéneklünk, Románia* fesztiváljaira is elrángattak zenekarával, több alkalommal. Ha az elvtársaknak a faluban mulatni támadt kedvük, éjszaka is érte küldtek, s akkor ő hóna alá csapta a hegedűt és ment. Mennie kellett. Aztán az 1989-es forradalom idején a faluban agyonverték a helyi milicistát, szerencsétlenségére István épp akkor haladt el feleségével a milícia épülete előtt Szent István napot ünnepelni, amikor a tömeg megrohmozta az épületet. Később elvitték kihallgatni, hiába mondta, hogy sötét volt, nem látott senkit, azt

várták tőle, hogy ő mint zenész, akinek jó füle van, biztosan be tudja a hangok alapján azonosítani, kik voltak ott. Nem tudta, nem is akarta. Négy évet le is ült negyedmagával. Egyszer be akarták vinni neki a hegedűjét, de ő tiltakozott. Azt mondta, ott nem szól a hangszer. Aztán, amikor kijött, a kisebbik fiának átadta a tudását, aki azóta gitárra váltott, és ma kitűnő lagzizenész, de az apa már nemigen veszi kézbe hangszerét. Nekem egyszer megtette.

Ma is van elég muzsikus, ez számomra akkor derült ki, amikor néhány éve egy oroszhegyi fiatal primás meghalt autóbalesetben (aki Pest környékén telepedett le, építési vállalkozó lett, de mindig készült haza). Egy busznyi barát érkezett a temetésre. Hátborzongatóan szép volt a több mint harminc zenész búcsúztatóját hallgatni a pestlőrinci tölgyek alatt.

Lehetne ennek a történetnek a vége szomorú is, ahol nem egy primást temetünk, hanem vele együtt letűnt kultúránkat siratjuk, de nem az. A fiatalok ma Németországba járnak dolgozni, a hagyományos székely falukép rohamosan tűnik el, helyette alpesi típusú házak épülnek, de a gyermekáldás szép, és a fiatal szülők jelentős része büszke székely; szeretné, ha gyermeke tudna székelyföldi táncokat táncolni. A polgármesternek és néhány lelkes szervezőnek köszönhetően Oroszhegyen minden évben van gyermek-néptáncfaló, ahol idén is félezer gyermek roptat Udvarhely környékéről és Magyarországról.

Csender Levente

Mint a tenger hulláma

Gergely András, magyarvistai születésű türei nótafa, Kalotaszegnek tán legismertebb énekese azt mondta: ifjú korában legtöbbször szekéren énekelt, hogy amerre a bihaly elhalad, a leányok, asszonyok a seprést hagyják abba, felhőket nézzék inkább, ne a port. Azt is mondta, a határbeli dalnak, a „mezei nótának törvénye van”. Ott nem lehetett apró nótákat, értéktelent, csácsácsát énekelni, há belé ment vóna a bihaly a sátéba. Ott csak ezeket a megnyújtott dallamokat, mert ezeknek vót értelme. Minden hang, mint a tenger hulláma, olyan kellett legyen! Integessen, mint a nyárfa levele, reszkessen, mint Duna hátán a lámpafény, hogy aki messzünnet hallja, azt is emelje fel! Nyíljanak meg az ablakok a jó nótás ember után! Persze nem csak az ablakok nyíltak meg András bá nótáira, a párttitkár is dal után érdeklődött, mikor galléron ragadta. Éppen Horthyt dalolta. Nem mezőn, nem a csodálatos természetben, hanem a gőzmozdony kazánjában. Közömbösen nem is lehetett elmenni mellette, annyi tűz, szenvedély és zenei lelemény volt benne. Mikor azt mondod: „hej”, akkor mondod ki, hogy neked van bánatod is, örömed is. – Így magyarázta – persze azt is bizonyos mértékkel! Lásd magad előtt, akiről énekelsz.

Az én nótáim mellé olyan tüzet gyújtok, hogy a Fiastyúk is megmelegszik nála! Íme néhány szép, tűz mellé való kalotaszegi nóta!

Berecz András

Alvó lovasok (vörösréz, 1940)